In wat voor land leef ik eigenlijk? Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet

Amatmoekrim, K.D.

Citation
Amatmoekrim, K. D. (2023, September 26). *In wat voor land leef ik eigenlijk?: Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3641967

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3641967

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

4
Srefidensi

> Natuurlijk zal de PvdA ontkennen dat men Suriname nutteloos vond, zoals men ook zal ontkennen dat snelheid vooral was geboden om de stroom migranten uit Suriname tegen te gaan. Nee, het ging om de wil van het Surinaamse volk, om de nationalistische gevoelens, om het recht op soevereiniteit. Dat willen ze ons doen geloven ja.
>
> Anil Ramdas

Op 26 november 1975, de dag na het uitroepen van de zelfstandigheid, genoot het nieuwe land van twee nationale vrije dagen, die in betrekkelijke rust voorbijgingen. *Het Parool* schreef de dag erna dat er 'veel [werd] geslenterd en in de namiddag naar de straatorkesten gekeken, er rijden orkesten op auto's rond en er wordt vuurwerk afgestoken maar een carnavalstemming is er toch niet'. Op het Oranjeplein in Paramaribo – dat later zou worden omgedoopt tot het Onafhankelijkheidsplein – werd de 'vlagvorming' gehouden: duizenden leerlingen van verschillende scholen vormden daar de nieuwe vlag van Suriname met de groene, witte en rode banen. Een journalist van *Vrije Stem. Onafhankelijk weekblad voor Suriname* schreef: 'Vooral de gele ster in het midden van de vlag, die gevormd werd door duizenden scholieren in het geel, leverde een onvergetelijk mooi gezicht.' ('Feest was waardig')

Een van de leerlingen in de punt van die ster was Chandra, een meisje van gemengd-Hindostaanse afkomst met een fijn, klassiek mooi gezicht. Terwijl ze haar positie op het veld innam, keek ze op en zag ze een jongen. Hij stond niet zoals de andere toeschouwers op het gras in het publiek, maar was tegen een regenpijp van een gebouw tegenover het plein opgeklommen. De afstand tussen hen was aan-

zienlijk, en op foto's in kranten uit die tijd is te zien hoe groot de mensenmassa op die plek was, maar toch herkende ze haar buurjongen in de verte, Anil Ramdas – en hij herkende haar.

De periode na 1975 noemde Anil, wellicht deels omdat het het startschot van de grote liefde tussen hem en Chandra was geweest, de gelukkigste periode uit de geschiedenis van Suriname. '[E]r hing een gevoel van saamhorigheid in de lucht,' beschreef hij later de sfeer in de jonge republiek. Was Suriname voorheen een 'kolonie', of een 'wingewest', een gebied waarop een samenraapsel van mensen van over de hele wereld terecht waren gekomen, en bij wie de verwarring aangeleerd leek omdat men generatieslang op de basisscholen geleerd had dat 'de Rijn ons land bij Lobith binnenstroomt' – nu was het opeens een echt land. 'We waren ineens een volk,' beschreef Anil het sentiment van hoopvolle verwachting jaren later. 'We hadden een vaderland.' (Bukman)

Met de aanzienlijke financiële injectie van Nederland leek niets de ambities van Suriname in de weg te staan. Bij de mensen die het land massaal verlieten, werd niet te lang stilgestaan. Zij die achterbleven, zouden de schouders eronder zetten en het land groot maken. Men wees elkaar op de uitzonderlijke rijkdom van de Surinaamse grond en met de plannen die nu werden gesmeed lag een roemrijke, trotse toekomst in het verschiet.

Het gevoel van noodzakelijkheid van de verzelfstandiging ging gepaard met een zeker optimisme en had verschillende inspiratiebronnen. Een paar jaar eerder, in 1969, was door Surinaamse studenten een voor hun onbekend boek ontdekt in de bibliotheek van de Universiteit van Leiden. Het ging om *Wij slaven van Suriname* (1934), van Anton de Kom. Het boek was na de eerste druk – en na de dood van De Kom in de Tweede Wereldoorlog – in de vergetelheid geraakt. Studenten die zich hadden verenigd in de Surinaamse Studenten Unie, lieten zich inspireren door links-revolutionaire bewegingen die de koloniale machten bevroegen. De herontdekking van *Wij slaven* wakkerde het vuur van hun antikoloniale sentimenten aan. Het boek

werd gestencild en veelvuldig verspreid in roofdruk, niet alleen in Leiden, maar een paar jaar later ook in Paramaribo, toen de mensen na hun studie vol vuur en idealen terugkeerden naar Suriname om daar de beweging van emancipatie voort te zetten. Toen *Wij slaven* in Nederland in 1971 een officiële tweede druk beleefde, was het te duur voor de meeste Surinamers, maar bereikte en beïnvloedde het in verschillende roofdrukken de studenten in Paramaribo. In 1975 moet de geest van De Kom onmiskenbaar hebben rondgewaard in de opvattingen van jongvolwassenen van Anils generatie. De antikoloniale sentimenten vielen in die tijd samen met de gevoelde noodzaak om op eigen benen te staan, gecombineerd met een optimisme over het eigen kunnen. De Surinaamse overheid gaf haar beleid bovendien sinds de jaren zestig vorm aan de hand van tien- en vijfjarenplannen waarin economische vooruitgang in het doel besloten lag. Vanuit de Latijns-Amerikaanse regio was het land ook onder invloed gekomen van een nieuwe theologische stroming: de bevrijdingstheologie, een overtuiging die onder meer opriep om te strijden tegen armoede. De bevrijdingstheologie in Latijns-Amerika in de jaren zeventig was vooral een praktisch ingestelde en sterk marxistisch georiënteerde theologie. De ideologie die erachter stak kreeg sterk vat op Surinaamse jongeren halverwege de jaren zeventig, zoals Anil.

Er gloorde een hoopvolle tijd aan de horizon. Anil was deel van de jonge intellectuele elite, een positie die zijn afkomst én opleiding hem verschaften. Het was haast onvermijdelijk dat hij een succesvolle toekomst tegemoetging. Het lyceum sloot naadloos aan bij de zo gewilde vervolgstudie aan een Nederlandse universiteit. Het was vanzelfsprekend dat hij naar Nederland zou afreizen. Zoals het even vanzelfsprekend was dat hij na zijn studie, met diploma en kennis op zak, terug zou keren naar Suriname en het land zou helpen opbouwen. Anders dan de meeste jongeren van zijn school, stelde hij de studie in Nederland echter nog een jaar uit. Later zou hij de reden daarvoor romantiseren op een manier die zijn postuur een zekere schwung gaf, namelijk die van een vrije jongeman met de wereld aan zijn voeten:

> Ik was net van de middelbare school af en stelde de vanzelfsprekende reis naar Holland nog even uit om eerst 'van het land te genieten', wat veel jongens in die tijd deden. We stonden in hoog aanzien, als aanstaande artsen en doctorandussen, en we hadden dolle pret omdat we zulke aantrekkelijke huwelijkskandidaten waren. Welke vader zou niet zijn dochter mee naar Holland willen sturen? (Ramdas 1996: 33-34)

Paramaribo uit die jaren zou hij later in een gesprek met Wim Brands vergelijken met Haarlem: 'een keurige, beetje saaie stad. […] Aangeharkt, keurig. Met gras en plantsoentjes en buitengewoon kleinburgerlijk. Overdreven beleefdheid, niks revolutionairs.'[1] Tegen de veilige achtergrond van een dergelijk provinciaal stadje, schilderde hij zijn tienerjaren af als 'bier, vrijheid, rebellie, verliefdheid'. (Ramdas 1992f: 13)

Zo opgeschreven klonk het als een goede reden om nog een jaar langer in Suriname te blijven, en het 'echte' leven uit te stellen. In werkelijkheid was de belangrijkste aanleiding om nog een jaar in Paramaribo te blijven, het meisje dat hij die historische dag in de punt van de ster had zien staan. Zij was twee jaar jonger dan hij, en terwijl hij al klaar was met de middelbare school, moest zij nog haar examenjaar doorlopen. Verliefd en zeker als hij was dat zij de liefde van zijn leven was, degene met wie hij zou trouwen, wachtte hij. Een vol jaar lang, tot ook zij klaar was en ze samen het grote avontuur aan de overkant van de wereld aan konden gaan. Het beeld dat Anil later schetste van zichzelf als een jongen die het serieuze studentenleven nog even uitstelde om te genieten van het vrije leventje, lijkt dus in te druisen tegen de werkelijkheid waarin hij juist de nogal burgerlijke keuze maakte om te wachten op zijn vriendinnetje. Een keuze die misschien ook wel in dienst stond van zijn familie. Zijn vader, Harripersad, was dat jaar samen met zijn oudste kinderen naar Nederland vertrokken. Kawita, Anil en de nakomertjes Wikaash en Wandana bleven bij Kamla. Het was de definitieve ontwrichting van het gezin, en het zou goed kunnen dat het voor de jonge Anil een te grote stap zou zijn om juist op dat moment ook naar Nederland te vertrekken. Daarmee zou hij immers alles wat hij kende achter zich laten, terwijl het fundament waarop zijn jeugd had gestaan afgebrokkeld was. Hij schreef: 'sinds de

echtscheiding van mijn ouders waren we niet meer geworteld'. (Ramdas 2017: 44) De emigratie van zijn vader betekende ook dat Anil vanaf dat moment de man in het gezin werd, met alle verantwoordelijkheden van dien. Was hij in de jaren ervoor, toen zijn vader nog in Paramaribo woonde, de brug tussen de twee gezinsdelen, nu werd hij in de herinnering van zijn zusje Kawita 'de kruipolie binnen het gezin. Hij zorgde ervoor dat het huishouden draaide en dat mijn moeder zich staande hield.' (Verbraak) De keuze om na zijn eindexamen nog een jaar langer in Suriname te blijven, leek eerder ingegeven door een groot gevoel van verantwoordelijkheid, dan door het verlangen naar vrijheid en feestjes. Dat Anil zijn adolescentie later met romantischer en meeslepender intenties inkleurde – bier, meisjes, rock-'n-roll – lijkt in dat licht een vergroting van elementen die weliswaar deels meespeelden, dan een verslag van de werkelijkheid, waarin hij eerder gestuurd werd door loyaliteit aan zijn moeder en het gezin waarin hij de oudste was, en een burgerlijk verlangen om te zijn met het meisje aan wie hij zijn hart verloren had.

Het buurmeisje

Het meisje dat Anil zijn hele leven bij zich zou houden, was in augustus 1974 naast hem in de Londenstraat komen wonen. Chandra kwam uit een gemengd Hindostaans gezin met vier dochters en een zoon. De vader was 'een stadshindostaan' die een minder traditioneel-Hindostaanse achtergrond had dan zijn generatiegenoot Harripersad. De moeder was van gemengde afkomst met Nederlands, Portugees en creools 'bloed'. Chandra was de op een na oudste dochter: een lichtkleurig, introvert meisje van veertien met een gezicht met verfijnde, bijna koninklijke trekken. De zestienjarige Anil was onmiddellijk onder de indruk van haar. Hij deed er alles aan om haar aandacht te trekken – meestal zonder resultaat. Gelukkig voor hem had de buurfamilie geen telefoon. Soms belden mensen daarom naar Kamla's nummer wanneer ze de buren wilden spreken. En soms was het Chandra die eropuit werd gestuurd om een boodschap aan te nemen. Toen het een keer zover was, wachtte Anil tot zij het gesprek had af-

gebroken. Ze wilde al weggaan, toen hij haar tegenhield en ronduit vroeg of ze verkering met hem wilde. Overdonderd door zijn vraag, en meer om ervanaf te zijn dan omdat ze het meende, stemde ze in met zijn verzoek. Daarna hadden ze volgens de logica van tieners officieel verkering.[2] Er gebeurde echter niets wat wees op ontluikende verliefdheid. Chandra gedroeg zich namelijk alsof er niets veranderd was en negeerde haar buurjongen volledig. Anil, verward en verliefd, hield haar daarentegen voortdurend in de gaten en het kwam hem daarbij uitstekend uit dat hun woonkamers op elkaar uitkeken. Als hij merkte dat zijn buurmeisje thuis was, dan ging hij op de bank zitten en deed alsof hij de krant las. In het papier had hij twee kleine gaatjes gemaakt waardoor hij haar in de gaten kon houden – een scène die hij uit een film leek te hebben afgekeken en waarover hij later smakelijk aan zijn zus vertelde. Chandra had intussen niets in de gaten en gaf ook eigenlijk niets om zijn aandacht. Ze was eenvoudig te jong om überhaupt interesse te hebben in zoiets als verkering. In december 1974, een maand nadat hij haar had 'gevraagd', maakte ze het weer uit. In het jaar dat volgde, negeerden ze elkaar. Anil hield zich bezig met andere meisjes en Chandra leidde rustig haar eigen leven. Intussen ontstond er een vriendschap tussen Kawita, de jongere zus van Anil, en Chandra's jongere zusje Asha. Toen, bijna een jaar later, vingen ze opnieuw elkaars aandacht, tijdens de vlagvorming op het pas omgedoopte Onafhankelijkheidsplein van Paramaribo. Een dag eerder waren ze met z'n vijven – Anil, Kawita en de drie buurmeisjes – gaan wandelen in het centrum van de stad. De feestelijke sfeer van het onafhankelijkheidsfeest gaf de straten van Paramaribo extra glans, deed de gebouwen en wuivende palmen nog trotser lijken. Anders dan toen hij haar een jaar eerder nadrukkelijk najoeg, was Anil nu ontspannen in haar gezelschap. Al wandelend kletsten ze wat met elkaar en zo ontstond er ruimte voor een ontluikende liefde – dit keer ook bij Chandra. Na het moment tijdens de vlagvorming, toen hun blikken elkaar kruisten, kregen de twee opnieuw verkering. Anil zou, met veel hartstocht en grote vasthoudendheid, het hart van zijn meisje voor zich winnen. Ook al woonden ze naast elkaar, hij gedroeg zich alsof ze door een wereldzee van elkaar gescheiden waren: hij schreef haar om

de paar dagen brieven en belde haar dagelijks tijdens de siësta, omdat hij dan zeker wist dat ze thuis was. Dat Chandra dit soms vervelend vond omdat hij daarmee haar middagdutje verstoorde, scheen hem niet te interesseren. 'In die zin was hij misschien meer verliefd dan ik of, nou ja, op een andere manier,' zei Chandra er later over. 'Maar goed dat hoort ook een beetje bij hem als je hem ook later kent. Dat alles wat hij doet eigenlijk heel intens is.'

Hun prille liefde werd geheel volgens de normen van die tijd in het geheim beleefd. Althans ten dele. Want terwijl Chandra's moeder van de ouderwetse snit was, en niet accepteerde dat haar dochters verkering hielden met jongens (toen zij eens vroeg of Chandra soms een oogje had op de knappe buurjongen, en of er niet stiekem iets tussen hen speelde, ontkende zij in alle toonaarden) ging Kamla veel moderner en dus vrijer met het onderwerp om. Chandra herinnert zich hoe Anil openhartig met zijn moeder over meisjes en seksualiteit sprak, waarbij Kamla haar zoon tips gaf over hoe hij – in haar ogen – moest omgaan met vrouwen. Kamla was op de hoogte van hun verliefdheid en liet ze begaan. Ze wist best dat op zaterdagen, wanneer haar ouders naar de bioscoop gingen, Chandra de deur uitglipte om bij Anil op bezoek te gaan. Samen belden ze naar de bioscoop om te vragen hoe laat de film zou aflopen, zodat Chandra bijtijds terug in haar kamer kon zijn. Kamla liet het oogluikend toe, maar besloot na een jaar dat het voorbij moest zijn met de geheimzinnigheid die in haar ogen misschien wel bij een gedateerde moraal hoorde waaraan een geëmancipeerde vrouw als zij niet mee wilde doen. Ze vertelde daarom haar buurvrouw over de jonge liefde tussen hun kinderen en nadat Anil, toen achttien jaar oud, bij de buren vroeg of hij verkering mocht met hun dochter, kreeg hij toestemming. Het was een kleine overwinning op de strenge Hindostaanse tradities die vooral meisjes in hun bewegingsvrijheid beperkten. Chandra's oudere zus verborg al langer een vriendje voor de strenge ogen van hun ouders, maar het zou het jongere zusje zijn dat, dankzij de zoon van een vrijgevochten moeder, de regels doorbrak en openlijk verkering mocht hebben.

Nu het nieuws van hun verliefdheid openbaar was, konden Anil en Chandra samen uitgaan. Dat betekende samen door de stad wandelen, iets drinken of eten en naar de bioscoop. Ondanks het feit dat ze niet meer stiekem hoefden te doen, bleef Anil haar briefjes schrijven. Het waren niet altijd hele epistels; vaak waren het kleine kattebelletjes. Chandra schreef zelden terug, maar zijn brieven waren haar wel dierbaar. Aan de romantische briefwisseling kwam een ruw einde toen de brieven door haar ouders werden ontdekt. Anil geneerde zich zo dat hij van Chandra eiste dat ze alle briefjes, die ze zorgvuldig had bewaard, vernietigde. Misschien was het vanwege zijn openhartigheid, en de kwetsbaarheid die verliefdheid in handgeschreven brieven blootlegt, en was het onbestaanbaar dat andere mensen, met hun meningen en hun oordeel, ze onder ogen zouden krijgen. De brieven moesten hoe dan ook verdwijnen. Zo verliefd als hij op Chandra was, zo toegewijd als hij was in het verklaren van zijn liefde, zo fel stond hij erop dat niemand anders dan zij deze hartenkreten zou lezen.

Struikelend Suriname

Anil deed in 1975 eindexamen aan het lyceum in Paramaribo. Chandra was op dat moment vijftien en begon aan haar eigen examenjaar voor de mulo aan de St. Louiseschool. Ze spraken af dat hij op haar zou wachten en samen, na haar eindexamen het jaar erop, naar Nederland zouden gaan om te studeren. In de tussentijd melde Anil zich aan als journalist bij *de Volkskrant Suriname*, een weekblad dat was opgericht door Paulus Mungra.

Terwijl het jonge stel genoot van een relatief zorgeloze tijd, volgden in Suriname de ontwikkelingen zich in hoog tempo op. Na de financiële injectie van Nederland leek het erop dat de opbouw van het land eindelijk kon beginnen. De toegezegde 3,3 miljard gulden die Suriname in de komende tien jaar aan ontwikkelingsgeld zou ontvangen was hoog, met name gezien het relatief lage inwonersaantal. De vraag was, wat voor land er zou ontstaan met een kunstmatig samengestelde bevolking, geboren uit slavernij en andere vormen van onderdrukking, na een Nederlandse overheersing die na meer dan driehonderd jaar

tot een einde was gekomen. Kranten schreven over de mogelijkheden en de uitdagingen die Suriname te wachten stonden. Volgens een opiniestuk in *Amigoe di Curaçao* was Suriname 'zeker niet kansloos'. Het land beschikte immers 'over vruchtbare grond voor landbouw, enorme wouden voor bosbouw, rijk viswater, kostbare bauxietlagen en een groot potentieel aan waterkracht voor energieopwekking'. Volgens velen was dit het moment om het vernederende koloniale verleden af te leggen en herboren te worden als trotse, onafhankelijke natie. Centraal in de grote ambities van de jonge regering stond het Kabalebostuwdamproject in West-Suriname. In dit afgelegen deel van het land zou een dam met waterkrachtwerken verrijzen in de Daviswatervallen in de Kabaleborivier. Tegelijkertijd zou er een spoorlijn aangelegd worden die de afgelegen plaatsen Bakhuys en Apoera zou verbinden met de rest van het land, waarmee 'de enorme bauxietvoorkomens in West-Suriname […] geraamd […] op 67 miljoen ton' ontsloten zouden worden. Met de aanstaande economische ontwikkelingen zou het slaperige plaatsje Apoera de tweede grote stad van Suriname worden.

De haalbaarheid van de plannen werd al bij de presentatie ervan in twijfel getrokken. Deskundigen wezen erop dat het West-Surinameplan overdreven ambitieus was en al het geld zou opslokken. Bovendien zou het op de lange termijn geen enkele positieve invloed hebben op de grote werkloosheid waarmee het land kampte. Er zou geen geld meer over zijn voor 'arbeidsintensieve en sociale projecten' die ook op het lijstje van voorgenomen ontwikkeling stonden. In plaats van een dergelijk macro-economisch project aan te gaan, dat voornamelijk bedoeld leek om te imponeren, zou de politiek zich volgens critici beter kunnen richten op het stimuleren van kleinschaliger industrieën, land- en bosbouw. Dit zou dan niet alleen leiden tot meer werkgelegenheid onder de overwegend laagopgeleide burgers (het land had immers een tekort aan hoogopgeleid personeel, dat massaal naar Nederland was vertrokken), het zou ook voorkomen dat Suriname afhankelijk bleef van dure import en dus helpen om zichzelf uiteindelijk te bedruipen.

Ondanks de kritiek was de sfeer in 1976 nog optimistisch, niet in de laatste plaats dankzij de politiek die met ronkende berichten over de ontwikkelingsprojecten de moed onder de mensen erin hield. Maar naarmate politieke schandalen en berichten over corruptie elkaar opvolgden, begon het de bevolking duidelijk te worden dat de grote sprong die Suriname van plan was te maken, niet meer was gebleken dan een 'aanloopje'. (Hansen) Terwijl Suriname het megalomane project aan het uitrollen was om bauxiet aan haar ontoegankelijke binnenlanden te onttrekken, werden intussen op andere plekken in de wereld voorraden bauxiet gevonden die eenvoudiger te winnen waren. In de jaren die volgden, kelderden de prijzen voor de grondstof op de wereldmarkt. In 1950 was Suriname nog goed geweest voor bijna een derde van de totale wereldproductie, maar in de decennia erna zakte dat aandeel snel, tot het uiteindelijk in de jaren negentig nog maar 3,2 procent van de wereldproductie leverde.

De mislukte ondernemingen en de etnische en economische spanningen leidden ertoe dat de kortstondige euforie van net na de bevrijding omsloeg in wanhoop. Sociale woningbouwprojecten die aan het nijpende tekort aan woningen tegemoet moesten komen, liepen vast in een combinatie van onkunde, corruptie en diefstal; dure dakpannen die uit Nederland geïmporteerd moesten worden, waren tijdens het transport gebroken, Surinaamse leveranciers leverden niet volgens afspraak en bouwmaterialen 'verdwenen' stelselmatig. In 1977 werd de bouw van de woningen stilgelegd en was er 12 miljoen gulden zonder enig resultaat verdampt. In datzelfde jaar werd het land opgeschrikt door een groot schandaal rondom Willy Soemita, de minister van Landbouw. Soemita zou zich bij de uitgifte van landbouwgronden schuldig hebben gemaakt aan corruptie en werd veroordeeld tot twaalf maanden cel. In 1977 werden er nieuwe verkiezingen uitgeroepen. Toen Anil Ramdas dat jaar naar Leiden vertrok, was Suriname een diepgefrustreerd land, verzand in een bestuurlijke en politieke chaos.

Vertrek naar het voorland

Toen Anil naar Nederland vertrok, was hij klaargestoomd om naadloos in te passen in het programma dat de universiteit in Amsterdam hem zou bieden. De omgeving die hem had gevormd, was laatkoloniaal in de zin dat het op de drempel stond van een werkelijke emancipatie, maar nog steeds een eurocentrisch wereldbeeld voorstond. Hij was zich bewust van die invloed: 'Ik werd opgevoed in het westers onderwijssysteem, ik heb leren denken in woorden en gedachten. Ik ging naar Nederlandstalige scholen en werd klaargestoomd voor de Nederlandse universiteit.' (VandenBroucke) Gevraagd naar zijn literaire voorbeelden, noemde hij schrijvers als Gerard Reve en Willem Frederik Hermans die 'de na-oorlogse Nederlandse ervaring' optekenden (Brunt 1993), Jan Wolkers die hem met *Turks fruit* 'een schok' bezorgde ('Leven in drie') en Simon Carmiggelt, naar wiens columns hij in oude kranten als scholier op zoek was. 'Ik was nog nooit in Nederland geweest, en toch kon ik mij zo'n figuur in een Nederlandse kroeg goed voorstellen.' (Van Soest) Die nadruk op grote Nederlandse namen kan natuurlijk ook wijzen op de manier waarop Anil zijn postuur als Nederlandse essayist en schrijver vormde; door aan te tonen dat hij óók thuis was in de Nederlandse literatuur, bewees hij zich als een schrijver van de wereld, of in elk geval als iemand die niet alleen ingevoerd was in het 'exotisch' Hindostaanse of Surinaamse. Tegelijkertijd ligt het voor de hand dat hij sterk gevormd was door Nederlandse schrijvers, eenvoudigweg omdat het Suriname van zijn jeugd doordesemd was met Nederlandse cultuur. Niet alleen leerlingen als Anil, die relatief elitair onderwijs genoten, maar iedereen die opgroeide in het Paramaribo van de late jaren zestig, kreeg immers de Nederlandse cultuur met de paplepel ingegoten. Het 'vaderland' vond zijn weg naar Suriname via oneindig veel kanalen, waarbij taal, religie, onderwijs en populaire cultuur slechts de meest zichtbare waren. Anil herinnerde zich hoe hij, negen jaar oud, samen met de buurtkinderen door het raam van de buren met een toen nog zeldzaam televisietoestel naar kinderprogramma's als *De Verrekijker* keek, 'met beelden uit Nederland, die we prachtig vonden, alsof we al wisten dat dat ons voorland was'. (Ramdas 2009: 88) En terwijl berichtgeving over

bijvoorbeeld het Surinaamse binnenland minimaal was, zouden de Surinaamse media nog jarenlang artikelen plaatsen over de kleinste details in Nederland, zelfs als deze volkomen irrelevant waren voor Suriname, zoals 'het binnenhalen van de suikerbietenoogst in Limburg; het uitvaren van de haringvloot uit Scheveningen en het stijgende zoutgehalte van de drinkwaterbekkens in de Biesbos'. (Helman 342)

Het gevolg van de op Nederland gerichte cultuur was niet alleen dat Anils generatie als vanzelfsprekend mikte op vervolgonderwijs in Nederland, maar ook dat er een ongelijkwaardige aandacht was van Suriname voor Nederland. Een vorm van aandacht die niet wederkerig was. Of, zoals hij later zelf zou zeggen: 'Voor mensen in de kolonie heeft Nederland altijd veel meer geleefd dan voor de Nederlanders zelf.' (Jansen van Galen 1994) Surinamers beseften in het licht van de pas uitgeroepen onafhankelijkheid dat Nederland weliswaar in hen leefde, maar dat zij niet ván Nederland waren. Het resulteerde erin dat veel van hen vastbesloten waren om zich in Nederland te laten opleiden en terug te keren naar het eigen land. Ook Anil vertrok met de uitgesproken bedoeling om terug te komen en het land met kostbare kennis, opgedaan in het Westen, op te bouwen. Hij rekende zich tot 'een unieke, patriottische generatie die vol hoop en optimisme zijn pasverworven vaderland tíjdelijk verliet om er spoedig naar terug te keren'. (Ramdas 1996: 41)

De ambitie om het land op te bouwen, wortelde in elk geval ten dele in de opvatting dat Suriname op eigen benen zou moeten kunnen staan. Paradoxaal genoeg was het land sinds de onafhankelijkheid meer op Nederland gericht dan voorheen. Dat had alles te maken met de kritische aandacht die Nederland had voor de manieren waarop het ontwikkelingsgeld werd besteed. Een speciale Surinaams-Nederlandse commissie werd ermee belast erop toe te zien dat het geld niet werd verkwanseld. Journalisten die met de commissie naar Suriname meereisden, schreven niet zelden dat 'Suriname een heerlijk land was met vriendelijke mensen, maar er bestuurlijk een potje van maakte'. (Reeser 144)

De bevoogdende houding van de oude kolonisator werd door een

deel van de Surinaamse elite geïnterpreteerd als een schijnonafhankelijkheid. Jonge, marxistisch georiënteerde Surinamers, vaak opgeleid in Nederland en na hun studie teruggekeerd naar Suriname, verzetten zich tegen de postkoloniale bemoeienis en riepen op tot meer 'eigen bedrijvigheid' in politiek geëngageerde tijdschriften als *Pipel* (Volk), *Mokro* (Moker) en de *Rode Surinamer*. (Reeser 144)

Het marxistische gedachtegoed had zeker ook invloed op Anil. Dat was al begonnen tijdens zijn middelbareschooltijd, waarover hij in een interview in 2010 vertelde:

> Ik zocht manieren om mij te onderscheiden. Waarom moest ik plotseling de enige communist op school zijn? Droeg ik pontificaal een baret met een rode ster erop? Allemaal manieren om te laten zien dat je er bent, dat je ondanks je geringe lengte niet over het hoofd wordt gezien. (Boomsma 80)

Wellicht was hij een zeldzaamheid in de zin dat hij zo theatraal uitdrukking gaf aan zijn overtuiging, maar het is onwaarschijnlijk dat hij de enige links geëngageerde jongere van zijn generatie of zelfs maar zijn school was. Het communistische gedachtegoed was al langere tijd in intellectuele kringen en vogue, niet in de laatste plaats omdat het de enige politieke ideologie was die al langer het onrecht van het koloniale systeem erkende. De invloed van het socialistische gedachtegoed was dan ook al sinds de jaren dertig merkbaar – denk bijvoorbeeld aan de invloed van de Communistische Partij Holland op Anton de Kom. (Oostindie 1990) Het leidde in 1975 tot de oprichting van de Volkspartij Suriname, die als uitgesproken ambitie had om het socialisme in Suriname te vestigen. In zijn vormende tienerjaren stond Anil in de omgeving van het lyceum met haar aanzienlijke groep Nederlandse, linksgeoriënteerde leerkrachten en in een land dat op weg was het koloniale juk af te schudden, onder grote invloed van het socialisme. Later zou hij dan ook de periode van 1967 tot 1977 omschrijven als de enige periode die hij bewust had ervaren in Suriname, als turbulente, vormende jaren die culmineerden in raciale spanningen 'en de opkomst van nieuwe linkse bewegingen'. (Ramdas 2009: 108)

Het was dus overdreven om te stellen dat Anil 'de enige commu-

nist' op school was. Door dit zo op te voeren, zei hij eigenlijk dat hij heel bijzonder was. Het was in dat opzicht een manier van zelfrepresentatie als iemand die altijd tegendraads was geweest, niet alleen in Nederland maar ook al in Suriname.

Maar Anil stond zeker niet alleen in zijn flirt met het marxisme. Hij paste juist heel goed in de jonge, ambitieuze Surinaamse middenklasse uit de late jaren zeventig. Wat daarentegen wel kenmerkend was voor hem als persoon, was de tegenstrijdigheid die het in zijn karakter blootlegde. Enerzijds het socialistische gedachtegoed hartstochtelijk omarmend, was hij óók iemand die niet zou kunnen of willen opgaan in de massa van het 'gewone' volk. Dat hij zijn engagement en solidariteit met de onzichtbare onderdrukten juist zo zichtbaar en extravagant uitte, paste bij zijn ambivalente opvattingen over solidariteit en individualisme die later nog duidelijker aan het licht zouden komen. Anil zag, hoe betrokken ook, wel degelijk onderscheid tussen zichzelf, en de rest. Die dualiteit toonde zich in zijn adolescentie ook al in zijn hang naar frivoliteit enerzijds en anderzijds de ernst waarmee hij de verantwoordelijkheid voor zijn familie op zich nam, en waarmee hij een burgerlijk leven met zijn jeugdliefde nastreefde. Later, toen hij op de drempel naar het studentenleven stond, toonde hij zich ambivalent in zijn ideeën over solidariteit en individualisme. Het was een ambivalentie die hem zijn hele leven zou karakteriseren. Voor nu, juli 1977, betekende het vooral dat de hartstochtelijk ambitieuze Anil de wereld die hij kende achter zich liet en met het hoofd vol van communistische ideologieën, en vervuld van jonge hoop voor het nieuwe onafhankelijke Suriname, naar Nederland vertrok. Chandra volgde hem een maand later. Ze zouden voor een duidelijk afgebakende periode weg blijven: vier jaar, zo lang als Anils studie zou duren. Chandra zou proberen in Nederland haar havodiploma te halen, zodat ook zij met 'papieren' terug zou keren. Stephan Sanders, een van Anils innigste vrienden, noemde de oversteek naar Nederland de 'echte Grote Vakantie van Anils leven'. Want, zei hij:

> Het begon ook letterlijk in 1977 als een 'grote vakantie' van onbepaalde duur, met de daarbij horende belofte na verloop van tijd 'terug te keren'

> naar het land waaraan hij zich verplicht en verpacht voelde. Als student wist hij zeker dat hij Suriname wilde helpen opbouwen; juist daar was behoefte aan kritische intellectuelen die konden afrekenen met de vermolmde, etnische structuren van de lokale politiek. Met plannen voor een radicaal andere ordening van zijn land van herkomst, grootse plannen. Planologische plannen. Die sociale geografie – dat was geen toeval, natuurlijk. (Sanders 23-24)

Toen Anil en Chandra vertrokken, wisten ze niet dat van hun plannen om terug te keren naar Suriname, niets terecht zou komen. Later, toen de weg terug definitief afgesloten werd, zou hij van het vertrek uit Suriname een thema maken. Hij zou schrijven over hoe zijn vader zijn oude schoolschriften 'met sommetjes en dicteetjes' verbrandde om zo de monumentale kast voor de verhuizing leeg te maken. '"Hier," zei mijn vader met tranen in de ogen, van de rook, "hier gaat een familiegeschiedenis verloren."' (Ramdas 1996: 56)

Herinneringen aan zijn jeugd, die met de verhuizing naar Nederland tot een scherp en onverbiddelijk einde kwam, werden gethematiseerd en synoniem gemaakt voor verlies en het op drift raken van een identiteit.